

**ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМЫНЫҢ ТАРИХЫ ЖӘНЕ ЗАМАНАУИ БІЛІМ
БЕРУ МЕН ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕНІҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

**ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННАЯ МЕТОДОЛОГИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ
НАУКИ, ОБРАЗОВАНИЯ И НАЦИОНАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ**

ӘОЖ 37.

МРНТИ 14.01.07

<https://doi.org/10.51889/2021-1.1728-5496.01>

Жампеисова К.К.¹

¹*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы, Қазақстан*

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ОҚУШЫ ЖАСТАРЫН ҰЛТТЫҚ
ТӘРБИЕЛЕУ МОДЕЛІ**

Аңдатпа

Мақалада көп ұлтты мемлекет ретінде қазіргі Қазақстанның әлеуметтік мәдени болмысына сүйене отырып, мақсаты жеке тұлғаның ұлттық сана-сезімін қалыптастыру болып табылатын оқушы жастарды ұлттық негізде тәрбиелеу мәселесі өзекті болып отыр. Автор Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің бірқатар ғалымдары әзірлеген ұлттық тәрбиенің жаңа моделін ұсынды. Бұл модельдің құрауыштары оның үш маңызды құрамдас бөлігі: этникалық, азаматтық және жалпыұлттық мәнмәтінде ашылады. Авторлар әзірлеу кезінде сүйенген әр құрауыштың маңыздылығы мен мазмұны, негізгі әдістемелік ережелері негізделген. Модельдің ерекшелігі – ол оқушы жастардың этникалық әлеуметтенуінен және азаматтық сәйкестендіруінен, ал одан жалпыұлттық, зияткерлік және бәсекеге қабілетті ұлтты қалыптастыруға бағытталған ұлттық сана-сезімін қалыптастыру бойынша мақсатты жұмысты көздейді.

Түйін сөздер: ұлттық тәрбие, ұлттық тәрбие моделі, этникалық әлеуметтену, азаматтық әлеуметтену, ұлттық сәйкестендіру, бәсекеге қабілеттілік

Zhampeisova K.K.¹

¹*Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan*

**MODEL OF NATIONAL EDUCATION OF THE STUDENTS
IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN**

Abstract

The article, proceeding from the social and cultural realities of modern Kazakhstan as a multinational state, actualizes the problem of national education of the students, which is aimed at the development of the national consciousness of a person. The author presents the new model of national education developed by a number of scientists from the Abai Kazakh National Pedagogical University. The components of this model are treated in the context of its three most important elements: ethnic, civil, and nationwide. The significance and content of each component, as well as

the main methodological provisions, on which the authors rested in the course of its development, are substantiated. A feature of this model is that it involves the purposeful work on the development of the national consciousness of the students from their ethnic socialization and identification within the civil, and from it to the nationwide one focused on the formation of an intellectual and competitive nation.

Key words: national education, model of national education, ethnic socialization, civic socialization, national identification, competitiveness

Жампеусова К.К.¹

¹*Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
Казахстан*

МОДЕЛЬ НАЦИОНАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Аннотация

В статье, исходя из социокультурных реалий современного Казахстана, как многонационального государства, актуализируется проблема национального воспитания учащейся молодежи, целью которого является формирование национального самосознания личности. Автором представлена новая модель национального воспитания, разработанная рядом ученых Казахского национального педагогического университета имени Абая. Раскрываются компоненты данной модели в контексте трех ее важнейших составляющих: этнической, гражданской и общенациональной. Обосновывается значимость и содержание каждого компонента, основные методологические положения, на которые опирались авторы при ее разработке. Особенностью модели является то, что она предполагает целенаправленную работу по формированию национального самосознания учащейся молодежи от их этнической социализации и идентификации с гражданской, а от нее к общенациональной, ориентированной на формирование интеллектуальной и конкурентоспособной нации.

Ключевые слова: национальное воспитание, модель национального воспитания, этническая социализация, гражданская социализация, общенациональная идентификация, конкурентоспособность.

Кіріспе. Қазіргі әлемде болып жатқан объективті процестер, адам қызметінің барлық бағыттарын қозғайтын ақпараттық ағындардың кеңеюі Қазақстанның оқушы жастарын оқыту мен тәрбиелеудің мазмұнын анықтауға, атап айтқанда, ұлттық тәрбиеге күшті әсерін тигізуде.

Әлемдік қоғамдастықтың жаңа әлеуметтік-мәдени болмысы Қазақстанның оқушы жастарына, оның құрылымдық компоненттеріне ұлттық тәрбиенің мәнін анықтауға негізінде жаңа көзқарасты талап етеді.

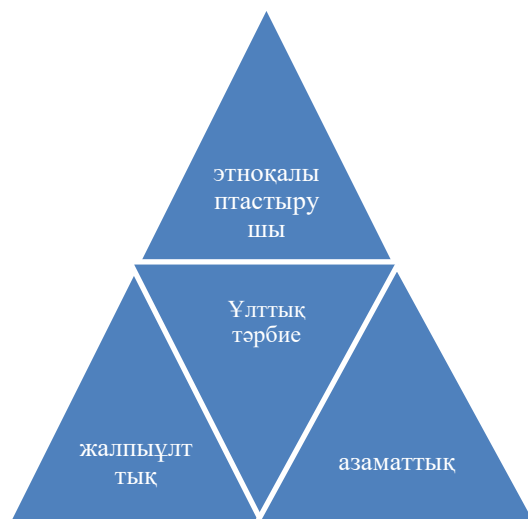
Осы тұрғыдан алғанда, негізгі мақсаты оқушы жастардың ұлттық сана-сезімін қалыптастыру болып табылатын Қазақстанның ұлттық тәрбие жүйесінде белгілі бір өзгерістер болуы тиіс екені анық. Бұл өзгерістер ел ғалымдарынан оқушы жастардың ұлттық тәрбиесінің жаңа моделін жасауды талап етті [1; 2], келесілерді қоса алғанда:

- негізінде Тәуелсіз көпұлтты мемлекет ретінде Қазақстан Республикасының ұлттық мемлекеттілігін құрудың ұзақ мерзімді идеологиясы қалыптасқан және қалыптасатын елдің стратегиялық және бағдарламалық құжаттарының тұжырымдамалық ережелері;

- «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясының құндылықтары, Ұлы Даланың жеті қыры, «Рухани жаңғыру» қоғамдық сананы рухани жаңғыртудың негізгі индикаторлары (бәсекеге

қабілеттілік, прагматизм, ұлттық бірегейлік, білім культі, революциялық емес, эволюциялық даму; сананың ашықтығы) [3; 4; 5; 6; 7; 8; 9].

Жан-жақты зерделеу: осы құжаттардың негізгі ережелерін; қазақстандық ғалымдардың (философтардың, тарихшылардың, саясаттанушылардың) Қазақстан Республикасында азаматтық қоғам құру туралы ұстанымдарын; халықаралық ұйымдардың (ЮНЕСКО) толеранттық және мәдениетаралық өзара іс-қимыл жөніндегі талаптарын әзірлеушілерге оқушы жастарды ұлттық тәрбиелеудің үш маңызды құрамдас бөлігі: этноқалыптастырушы, азаматтық және жалпыұлттық мәнмәтінінде жаңа Модельін ұсынуға мүмкіндік беріп отыр (1-суретті қараңыз).

1- Ұлттық тәрбиенің үш маңызды құрамдас бөлігі мәнмәтініндегі моделі: этноқалыптастырушы, азаматтық және жалпыұлттық

Зерттеу әдістері мен материалдары: Зерттеудің теориялық және әдіснамалық негізін төмендегі тұғырлар құрады:

- тұлғалық-бағдарлы, мәдениеттанымдық этномәдени, көпмәдениетті, көптілді, полисубъектілік, құзыреттілік, құндылықтандыру тәсілдемелері;

- жүйелілік, тарихилық, әлеуметтік ес, табиғаттану, көпфакторлылық және кіріктірілген қағидалары;

- ұлттық идея, оқушы жастарды ұлттық тәрбиелеу, оның ішінде халықаралық мәселелер бойынша оның саясатының негізгі ережелерін ашатын Қазақстан Республикасының стратегиялық және бағдарламалық құжаттарын талдау контенті;

- зерттеліп отырған мәселе бойынша философиялық, тарихи, педагогикалық әдебиеттерді зерттеу және талдау; саралау және модельдеу.

Талқылау және зерттеу нәтижелері: Осы Модельдің ерекшелігі-ұлттық тәрбиенің басты мақсаты ретінде Қазақстанның оқушы жастарының ұлттық сана-сезімін қалыптастыру **үш жазықтықта:**

- ұлттың мәдени кодын сақтауда (этноқалыптастырушы);

- адамзаттың әртүрлі мәдениеттері мен диалогты кеңейтуде (азаматтық);

- өз-өзін оқшаулатуды, өз-өзін бөтендетуді, өз-өзін шектеуді болдырмауда; қазіргі жастардың зияткерлік әлеуеті мен бәсекеге қабілеттілігін дамыту арқылы жақсы өмірге ұмтылу аясында **қарастырылады.**

Тиісінше, ұлттық тәрбиенің басым бағыттары анықталды (2-суретті қараңыз):

1) этникалық құрауыш шеңберінде ұлттың мәдени кодын (тіл, әдет-ғұрып, салт-дәстүр, тарих және т.б.) сақтауға бағытталған білім алушылардың этникалық, этномәдени тәрбиесіне басымдық беріледі;

2) азаматтық құрауыш шеңберінде жалпыадамзаттық құндылықтарға негізделген мәдениетаралық, конфессияаралық өзара іс-қимылға бағдарланған азаматтық-патриоттық, рухани-адамгершілік, көпмәдениеттік, көптілділік тәрбиеге басымдық беріледі;

3) жалпы ұлттық құрамдас бөлік шеңберінде ұлттық сана-сезімнің, патриотизмнің, азаматтықтың және әлеуметтік белсенділіктің даму деңгейі жоғары зияткерлік және бәсекеге қабілетті ұлтты қалыптастыруға бағытталған зияткерлік тәрбиеге басымдық беріледі.

2-сурет. Қазақстанның оқушы жастарын ұлттық тәрбиелеудің жаңа Моделінің құрылымдық компоненттерінің мазмұны

Ұлттық тәрбиенің жаңа Моделінің жоғарыда көрсетілген құрылымдық компоненттерін анықтау барысында әзірлеушілермен негізгі құжаттардан қандай әдістемелік ережелер алынған. Мұндай ережелер көп болды. Алайда, біз ең маңыздыларын атап өтейік:

1) біздің ұлы мақсатымыз – этникалық шығу тегімізге қарамай топтасып, ұлы халыққа айналу, біздегі бар ең қастерліміз – егеменді және тәуелсіз Қазақстанды көздің қарашығындай сақтап, келесі ұрпаққа аманат етіп тапсыру. Бұл әрбір азамат, қоғам және мемлекет халықтың, болашақ ұрпақтың алдында өз жауапкершілігін сезініп, еліміздің барлық азаматының өз тағдырын Отаны - Қазақстан Республикасының тағдырымен бірге әрі терең тамырлас екенін сезінуге барлық қажетті пәрменді шаралар қабылдауы тиіс дегенді білдіреді» [10];

2) әр түрлі ұлт азаматтарының Қазақстанның біртұтас халқына бірігуі олардың этникалық ерекшеліктерін, тілі мен мәдениетін, дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын сақтауға негізделуі тиіс. Көпұлтты қоғамдағы рухани келісімнің жолы әлеуметтік қатынастар жүйесінің және қоғамның тарихи дамуының субъектісі ретінде әр адамның ұлттық қадір-

қасиетін тәрбиелеу арқылы жатыр (Қ.Н.Меңлібаев, Л.С.Ахметова, А.Бектұров, А. Бижанов, Ұ.Қасенов, С.Жүсіпов, С.Дьяченко, Б.Әдіғалиев, Д.Ешанов, О.Мусин, Е.Қарымсақов);

Осы мақсаттарға қол жеткізудегі басты бағдарлар республиканың ынтымақтастығы, конституциялық құрылысының мызғымастығы, территориялық тұтастығы және унитарлық құрылымы; елдің экономикалық, саяси қауіпсіздігі мен рухани егемендігін нығайту, елдің егемендігі мен тәуелсіздігін нығайту үшін Қазақстан Республикасының барша азаматын қазақ халқының төңірегіне ұйыстыру; ел егемендігінің беріктігіне негізделген халықаралық әріптестік саласында ұлттық мүдде басымдығын ұстану; басты байлығымыз - Тәуелсіздікке, жерге, бірлік пен рухани құндылықтарға тағзым ету болып табылады[10];

3) егер біз елімізді Әл-ауқатты және Қуатты мемлекет ретінде көргіміз келсе, біз қайықты өзіміз шайқамауымыз, нәзік әлем мен тәртіпті бұзбауымыз керек. Біз ешкімге біздің берекелі жерімізде алауыздық пен қорқыныш сезімін орнатуға жол бермеуіміз керек. Біз бейбітшілік пен келісімде өмір сүруіміз керек - бұл уақыттың талабы. Ұлттық бірлікті қамтамасыз ету демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет құрудың маңызды шарты болып табылады. Мемлекеттің экономикалық өсуі, әлеуметтік ілгерілеуі, демократиялық дамуы қоғам бірлігі ұйысқан және сақталған жағдайда ғана жүзеге асуы мүмкін [3].

Қазақстандық философтардың пікірінше, тек осындай мәселенің қойылуы «қоғамның ішкі қауіпсіздігі мен тұрақтылығына, этносаралық қауымдастық ретінде азаматтық ұлттың қалыптасуына ықпал етеді; этникалық топтардың мүдделерінің және құндылықтарының қайшылықтары мен қақтығыстарының әсерін бәсеңдетеді; бөлу сызықтарын, шекараларын және олардың арасындағы қашықтықты еңсереді, бұл барлық қазақстандықтардың этникалық тегіне қарамастан, өзінің туған елі – Қазақстан Республикасымен ұқсастығына оң әсерін тигізеді» [11];

4) Отанымыздың табысты дамуының негізін «ұлт бірлігі», «бәсекеге қабілетті мықты экономика», «зияткерлік, жасампаз қоғам», «құрметті мемлекет» сияқты бағдарлар құрауы тиіс [12];

Шынында да, бүгінде жеке адам ғана емес, сонымен бірге ұлт өзінің бәсекеге қабілеттілігін дамыта отырып, табысқа жету мүмкіндігіне ие. Ертеңгі күннің ерекшелігі - адамның бәсекеге қабілеттілігі ұлт табысының факторына айналады» [9];

5) Қазақстандықтардың ұлттық идеясы - бәсекеге қабілетті болу, бәсекеге қабілетті кәсіпорындарда жұмыс істеу және бәсекеге қабілетті елде өмір сүруі [13].

Өз-өзін жан-жақты дамытпаған, алға ұмтылмаған адамға өз орнын басқа, бәсекеге қабілетті адамға беруге тура келеді. «МакКинси» жетекші халықаралық консалтингтік компанияларының бірінің кеңесшілері айтқандай: «Алға немесе бөгет болма». Дәл осы принцип қазіргі бәсекелестік әлемді басқарады. Бұл қағидат көп жағдайда қазақстандықтардың өмірлік ұстанымын айқындауы тиіс. Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігі тек материалдық қана емес, ұлттың рухани байығуына да алып келуі тиіс. Экономиканың өркендеуі мәдениет пен өнердің, ана тілінің, халқымыздың дәстүрлері мен өмірлік философиясының гүлденуімен жүруі керек [14];

Көріп отырғанымыздай, Қазақстанның экономикалық әл-ауқаты, саяси гүлденуі жастардың зияткерлік және рухани-шығармашылық әлеуетін жан-жақты жандандыруды талап етеді. Қазіргі қоғам білікті, бәсекеге қабілетті, креативті ойлайтын, жетілген азамат, патриот қасиеттері бар, жеке тағдыры үшін ғана емес, көпұлтты Қазақстан мемлекетінің өркендеуі үшін де жауапкершілікті сезінетін тұлғаны қажет етеді. Бұл ретте ұлттың бәсекеге қабілеттілігі Қазақстанның әлемдік экономикаға, атап айтқанда, барған сайын жаһанданып келе жатқан әлемге бірігуінің маңызды шарты ретінде қарастырылады.

Жоғарыда көрсетілген ұстанымдарға сүйене отырып, ұлттық тәрбие аясында этникалық және азаматтық бірегейлендіруден жалпыұлттық деңгейге дейін жүзеге асырылатын сәйкестендіру процестерінің моделі жасалды (3-суретті қараңыз).

3-сурет. Этникалық және азаматтық сәйкестендіруден ұлттық тәрбие аясында жүзеге асырылатын сәйкестендіру процестерінің Моделі

Ал, енді Қазақстанның оқушы жастарын ұлттық тәрбиелеудің жаңа Моделінің әрбір компонентінің маңыздылығын негіздейміз.

I. Ұлттық тәрбие Моделінің құрастырушы бөлігі - этнокалыптастырушы. Қазақстандағы ұлттық тәрбие абстрактылы болмауы тиіс, ол нақты сипатқа ие болуы және ең алдымен қазақ халқының моралының, тілінің, әдет-ғұрыптарының, салт-дәстүрлерінің ұлттық-этникалық өзіндік ерекшелігін көрсетуі, оның мәдениетіне, этномәдени ортаны құруға және халық қазақ педагогикасының құралдарын барынша пайдалануға сүйене отырып жүзеге асырылуы тиіс [2].

Айтылғандардың маңыздылығы бүгінгі таңда Қазақстанда Қазақстанның ұлттық құрылысының моделі туралы, ал болашақта байқауатты Қазақстан мемлекеті туралы, мемлекет құрушы этнос - қазақтардың айналасында болып жатқандығымен де анықталады. Қазақстанның біртұтас халқын қазақ этносының айналасында азаматтық қоғамдастық ретінде қалыптастыру Қазақстан үшін бірқатар мәселелер бойынша қағида тұрғысында маңызды болып табылады:

Қазіргі заманның әртүрлі мемлекеттеріндегі ұлттық құрылыстың нақты тәжірибесі «и - и» қағидатына негізделген. Ұлт құрудың осындай тәсілі әлемдегі ең кең таралған «басым этностың» моделі деп аталады (Энтони Смит). Мұндай тәсілден тыс, қандай да бір мемлекеттің жеке және тәуелсіз мемлекет түрінде болуы мүмкін емес. Кез келген мемлекеттің мемлекет құрушы этностың болуына байланысты өз атауы бар. Қазақстанның мемлекет құрушы этносы болып қазақтар табылады. Қазақстан Республикасы қазақ халқының сан ғасырлық мемлекеттілігінің құқықтық, тарихи жалғыз дара мұрагері және оның саяси, мемлекеттік құрылымының табиғи жалғасы болып табылады [10]. Әлемнің ешбір жерінде қазақтардың этнос ретінде сақталуы мен дамуына, олардың мәдениеті, өмір салты, тілі, дәстүрлері туралы қамқорлық көрсететін басқа мемлекеттілікке ие болмаған» [4].

Ғасырлар бойы белгілі бір этностың болуы ұлттың мәдени кодын мұқият сақтаумен байланысты. Дәл сол ұлттың мәдени кодының өзіндік ерекшелігі белгілі бір этносқа жататындығын анықтауға мүмкіндік береді. **Ұлттың мәдени коды – бұл көпұлтты әлемде өзін-өзі сәйкестендіру коды.**

Зерттеушілер атап өткендей, халықтың негізгі құндылықтарынан қалыптасқан бұл құбылыс адамдардың іс-әрекеттері мен қызмет ету аясында, олардың өмірлік ұстанымдары мен мінез-құлық стратегияларында көрініс тапқан ұлттық психологияның өзіндік ерекшелігін анықтайды. Онда оқыту және тәрбиелеу, халықтың тарихи жадын сақтау және

жаңғырту арқылы ұрпақтан-ұрпаққа берілетін белгілі бір этностың өзін-өзі сәйкестендірудің жалпы қабылданған нормалары болып саналатын тарихи қалыптасқан әлеуметтік-мәдени, рухани-адамгершілік, отбасылық-тұрмыстық, табиғи-географиялық, шаруашылық-экономикалық, геосаяси ерекшеліктер көрініс табады. Кез-келген халық үшін ұлттың мәдени кодын сақтау маңызды сәт: ол халықтың тарихи тәжірибесінен туындайды, оның құндылықтары мен дәстүрлеріне негізделген, оның негізгі мүдделерін білдіреді, саясаттың мақсаттары мен оны жүзеге асыру жолдарын анықтайды [15].

Сондықтан да қазіргі жағдайда, мемлекеттілігімізді сақтау үшін мемлекет құрушы этнос өкілдерінің этникалық, этномәдени тәрбиесін біз Қазақстан Республикасының оқушы жастарын ұлттық тәрбиелеудің жаңа моделінің өзегі, негізі, маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастырамыз.

Осы компонентті мақсатты орнату: этникалық сәйкестендіру, этникалық әлеуметтену, «Мен – қазақ халқының өкілімін», «Мен жерімдегі бейбітшілік пен тыныштық үшін жауап беремін!» дейтін бейнені қалыптастыру.

2. Ұлттық тәрбиенің жаңа Моделінің құрастырушы бөлігі - азаматтылық.

Сонымен бірге, Қазақстан көпұлтты мемлекетке айналды, сондықтан ұлттық тәрбие қоғам дамуының органикалық бөлігі ретінде Қазақстанның барлық көпұлтты халқының даму перспективаларын ескере отырып жүзеге асырылуы тиіс [1]. Қазақстанның оқушы жастарының ұлттық сана-сезімін дамыту тек мемлекет құрушы этнос өкілдерінің ғана құзыреті болып табылмайды. Қазақстанның біртұтас халқын құрайтын басқа да этностардың өкілдері де өз этносының кодын (тілін, салт-дәстүрін, ұлттық мәдениетін және өз халқының тарихын) білуге тиіс және міндетті.

Бірақ Қазақстан Республикасының азаматтары бола отырып, олар тілді, салт-дәстүрлерді, ұлттық мәдениетті және мемлекет құрушы этностың тарихын құрметтеуге тиіс. Қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде білу. Қарапайым шындық бар: Тіл - халықтың жаны. Тіл бар болса - халық бар. Тіл жоқ болса - халық жоқ. Халық жоқ болса - мемлекет жоқ. Сондықтан, белгілі бір мемлекеттің өкілдерін тұрақты тұруға қабылдайтын немесе сол я болмаса басқа мемлекеттің өкілдерін оқуға қабылдайтын мемлекеттер көп жағдайда, мархабат - дейді. Бірақ, біздің тілімізді мемлекеттік тіл ретінде үйрену - басты шарт. Біз Жапонияға барамыз, жапон тілін үйренуіміз керек, Германияға – неміс, Чехияға – чех, Францияға – француз, Қытайға – қытай тілін, Оңтүстік Кореяға – корей және т.б. Бұл әлемдік норма. Қазақстан да бұл жағдайда осы шартты ұстанады.

ЮНЕСКО-ның білім беру жөніндегі халықаралық комиссиясы (1997 ж.): тәрбие мен оқыту бір жағынан адамның өз тамырларын, өз халқының мәдени қазыналарын білуіне, екінші жағынан өзге ұлттардың мәдени құндылықтарын, жалпы әлемдік мәдениетті құрметтеуіне және сол арқылы қазіргі әлемде алатын орнын айқындауына ықпал етуі тиіс – деп белгілейді [16].

Тәуелсіз мемлекет құру жолына түсе отырып, Қазақстан тек қазақ халқының ұлттық дәстүрлеріне ғана емес, сондай-ақ халық бірлігі, азаматтық бейбітшілік, азаматтық жауапкершілік, патриотизм, гуманизм, ымыраға келу және толеранттылық, әлеуметтік тұрақтылық, ұлтаралық және конфессияаралық келісім құрайтын жалпы адамзаттық мораль нормаларына негізделген тәуелсіз мемлекет мәртебесіне барабар рухани құндылықтар жүйесін берік ұстанады (Н.Ә. Назарбаев).

Сондықтан, Қазақстанның оқушы жастарын ұлттық тәрбиелеудің жаңа моделінде оның этникалық құрамымен қатар азаматтық компонент айқындалған.

Азаматтық құрамдас деңгейдегі ұлттық тәрбие жаңа қазақстандық патриотизм рухында жүзеге асырылуы тиіс. «Қазақстан-2050» стратегиясында». Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты (желтоқсан, 2012 ж.):

- жаңа қазақстандық патриотизм – бұл этностық айырмашылықтардан тыс барлық қоғамды біріктіруі тиіс нәрсе. Біз - көпұлтты қоғамбыз. Біз тең мүмкіндіктер қоғамын, заң

алдында бәрі тең қоғам құруымыз керек. Қоғамдық келісімді сақтау және нығайту - біздің мемлекет ретінде, қоғам ретінде, ұлт ретінде өмір сүруіміздің мызғымас шарты;

- жаңа қазақстандық патриотизмнің іргетасы - бұл барлық азаматтардың тең құқықтылығы және олардың Отан абыройы үшін ортақ жауапкершілігі. Еліміздің әрбір азаматы: өз жерінде иесінің сезімін, ел үшін мақтаныш сезімін және оның жетістіктерін; азаматтық борышын және Отан мүдделерін қорғау жөніндегі конституциялық міндеттерді орындауға дайын болуға тиіс [3];

Ұлттық тәрбиенің жаңа Моделінің азаматтық компоненті шеңберінде азаматтық-патриоттық, рухани-адамгершілік, көпмәдениетті, көпсубъектілік тәрбие басымдыққа ие болады.

Модельдің осы компонентін мақсатты орнату: азаматтық сәйкестендіру, «Біз - Қазақстан Республикасының азаматтарымыз!» - дейтін бейнені қалыптастыру. Азаматтық бірегейлікті дамытудың өзегі: «Қазақстан - біздің ортақ үйіміз», «Біз барлығымыз жерімізде бейбітшілік пен тыныштықты сақтауға жауаптымыз!» - негізгі идеясы болуы тиіс.

III. Ұлттық тәрбиенің жаңа Моделінің құрастырушы бөлігі - жалпыұлттық. Қазақстанның қазіргі жастары: жаһандану процестерінің күшеюімен мемлекеттер арасындағы бәсекелестік жаңа сапаға ие болғанын түсінуі тиіс. Ол зияткерлік ресурстардың сапасы, білім сапасы бойынша бәсекелестікке айналды, ал әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметтерін дамыту жүйесі басым бағыттар қатарына қосылды [17]. Бұл ретте ұлттың бәсекеге қабілеттілігі Қазақстанның әлемдік экономикаға, атап айтқанда, барған сайын жаһанданып келе жатқан әлемге бірігуінің маңызды шарты ретінде қарастырылады.

Жоғарыда айтылғандардың маңызы зор. Бүгінгі таңда Қазақстан халқының Ұлт бірлігі доктринасында дұрыс айтылғандай, уақыт елдер мен халықтарға қатаң талаптар қойып отыр. Өз дәстүрлері мен құндылықтарын жоғалтпаған, үнемі жанаруға, жаңғыртуға, бәсекелестік артықшылықтарды күшейтуге бағытталған адамдар ғана тәуелсіз болашаққа үміт артады. Бұл - уақыт талабы, оған енді біз лайықты болуымыз шарт. Дәстүрге сүйенген модернизация мен бәсекеге қабілеттілік біздің ұлттық рухымыздың ХХІ ғасырдағы өркендеуіне негіз болады. Тек қана ғаламдық деңгейдегі асқаралы міндеттерге ұмтылған ұлттар ғана жеңіске жетеді [10].

Қазақ елінің бәсекеге қабілетті ұлттар қатарына кіруі «Интеллектуалды ұлт-2020» сияқты негіз қалаушы құжат арқылы өтуінде. Осы құжат аясында интеллектуалды ұлттың қалыптасуы мүмкін емес үш жағдай анықталды: білім берудің инновациялық дамуы, ақпараттық революция, жастардың рухани-адамгершілік тәрбиесі [18].

Бұл құжатта маңызды сөздер: «Бәсекеге қабілеттілікке бағдарлану біздің жалпыұлттық рухымыздың маңызды бөлігіне айналуы тиіс. Бұл алға жылжудың, ұлттың жаңа көкжиектерге ұмтылуының негізі мен кепілі. Қазақстанның әрбір азаматы мұны жақсы, бай, ақылды болуға деген ұмтылыс, өз елінің гүлденуі үшін бәрін жасау қажеттілігі ретінде сезінуі тиіс. Әрбір адам осы сапаны дамытуы керек, әрбір адам осы жеңіс рухы оның өмірінің, қоғам мен мемлекет өмірінің бір бөлігіне айналуы үшін бәрін жасауы керек. Бәсекеге қабілеттілікке қоғам өмірінің барлық салаларын жаңғырту арқылы ғана қол жеткізуге болады. Бірақ ең бастысы – жаңартуға үнемі ұмтылыс ретінде жаңғырту біздің санамыздың ажырамас бөлігі болуға тиіс. Бұл біздің уақыт талабына жауап, өйткені дамуға ұмтылысы жоқ ұлт жойылады. Бізге ұлттың әлеуетін оятуға мүмкіндік беретін зияткерлік серпіліс қажет.

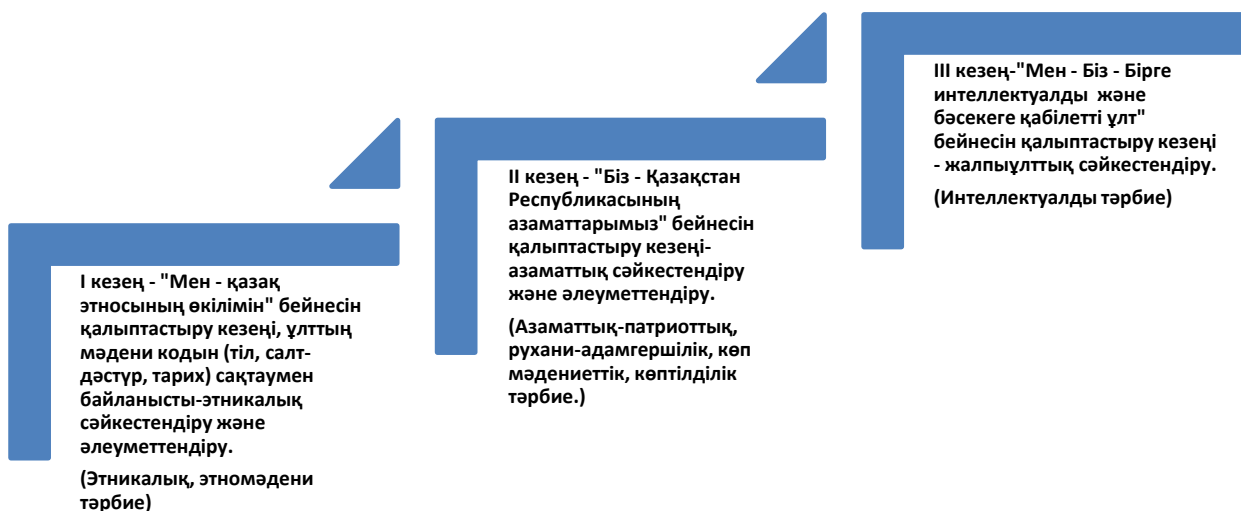
Мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігі жеке тұлғалардың - оның азаматтарының бәсекеге қабілеттілігінен қалыптасатыны белгілі. Бәсекеге қабілеттілікке бағдарлану барлық көпұлтты, көпэтносты, көптілді және көпконфессиялы қазақстандық қоғамды осы жалпыұлттық жобаны іске асыру бойынша өз күш-жігерін шоғырландыруға міндеттейді. **Сондықтан да, «Қазақстанның оқушы жастарын ұлттық тәрбиелеудің жаңа Моделін»**

әзірлеу кезінде оның маңызды құрастырушы бөлігі ретінде біз жалпыұлттық компонентті белгіледік.

Бұл компонент этникалық және азаматтық құрамдасармен тығыз бірлікте және өзара іс-қимылда жалпыұлттықты сәйкестендіруге, «МЕН, БІЗ, БІРГЕ – интеллектуалды бәсекеге қабілетті ұлт» бейнесін қалыптастыруға бағытталуы тиіс. Бұл компонентте интеллектуалды тәрбие басым болуы керек (суретті қараңыз).

XXI ғасырда тек интеллектуалды ұлт қана жеңіс тұғырынан көріну мүмкіндігіне ие бола алады. Тек осындай жолмен ғана, дәстүрлерге сүйеніп үнемі жетілу арқылы, биік мақсаттар қоя отырып ұлттың бірігуіне, Ұлт Рухының нығаюына қол жеткізе аламыз [3].

Жоғарыда көрсетілген нұсқаулар ұлттық тәрбиенің жаңа моделінің маңызды үш құрамдас бөлігі: этникалық, азаматтық және жалпыұлттық мәнмәтінінде оқушы жастардың ұлттық сана-сезімін кезең-кезеңімен қалыптастыру моделін жасауға мүмкіндік берді (4-суретті қараңыз).

4-сурет. Оқушы жастардың ұлттық сана-сезімін кезең-кезеңмен қалыптастыру моделі.

Қорытынды: Жоғарыда айтылғандардың негізінде төмендегідей қорытынды жасауға болады.

1. Қазақстанда оқушы жастарды ұлттық тәрбиелеудің жаңа Моделі әзірленіп, жұмыс істеуде және оның маңызды компоненттерінің өзара байланысы:

а) мемлекет құрушы ұлт өкілдері үшін этникалық сәйкестендірудің және әлеуметтендірудің жоғары деңгейін болжайтын **этноқалыптастырушы**;

б) мемлекет құрушы ұлт өкілдері үшін де, басқа ұлт өкілдері үшін де этникалық сәйкестендіруді көздейтін **азаматтық**;

в) интеллектуалды және бәсекеге қабілетті ұлтты дамытуға бағытталған **жалпыұлттық** сәйкестендіру.

Қазақстан Республикасының Ұлттық идеалын құрайтын осы мәнмәтінінде: «Қазақстан - бұл біздің ортақ Отанымыз», «Біздің ортақ үйіміз» идеясымен біріккен тәуелсіз, гүлденген, саяси тұрақты және бәсекеге қабілетті, ұлт бірлігі, әлеуметтік әділеттілігі және бүкіл Қазақстан халқының экономикалық әл-ауқаты бар мемлекет құру болып табылады.

Бұл модель Қазақстанның қазіргі әлемдегі қаттығыссыз, қауіпсіз даму стратегиясына бағытталған.

Ол болашаққа әлеуметтік бағдар арқылы тартымды:

- бірде-бір мемлекет оның сыртында өмір сүре алмайтын ұлттың мәдени кодын сақтау;

- ізгілендіруге, толеранттылыққа, этносаралық, ұлтаралық, конфессияаралық келісімге, мәдениеттер диалогына бағдар;

- Қазақстан Республикасының адами ресурстары мен адами капиталын қалыптастыру.

Қазақстанның оқушы жастарын ұлттық тәрбиелеудің жаңа Моделін іске асырудың табыстылығын әзірлеушілер қазақстандық қоғамда қалыптасқан мынадай қадыр-қасиеттермен және ерекшеліктермен: қазақстандықтардың толерантты менталитеті; қазақстандықтардың менталитетінің басым белгісі ретіндегі рухани ашықтық; ұлтаралық және конфессияаралық келісім мен достық; жаңашылдыққа қатысты батылдықпен байланыстырады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Пралиев С.Ж., Нарыбаев К.Н., К.К. Жампеисова, С.Т.Иманбаева, Хан Н.Н., Молдабеков Ж.Ж., Койгельдиев М.К., Кан Г.В., Калиева С.И. және т.б. Қазақстанның жоғары оқу орындарында «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясын іске асыру тұжырымдамасы. Алматы: «Ұлағат» Абай атындағы ҚазҰПУ, 2015. - 54б / Концепция реализации национальной идеи «Мәңгілік Ел» в вузах Казахстана. – Алматы: «Ұлағат» КазНПУ им.Абая, 2015.- 54с.

2. Пралиев С.Ж., Касымбеков М.Б., Жампеисова К.К. және т.б. Мәңгілік Ел. Оқулық - Алматы: Ұлағат, 2015 ж. – 336 б. / Мәңгілік Ел. Учебник – Алматы: Ұлағат, 2015 г. – 336 с.

3. «Қазақстан-2050» Стратегиясы». Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты - желтоқсан, 2012 ж. / «Стратегия «Казахстан-2050». Новый политический курс состоявшегося государства - декабрь, 2012 г.

4. Қазақстан Республикасының мемлекеттік бірегейлігін қалыптастыру тұжырымдамасы. (Қазақстан Республикасы Президентінің 1996 жылғы 23 мамырдағы N 2995 өкімімен мақұлданған.) // Казахстанская правда. 1996.29 мамыр. / Концепция формирования государственной идентичности Республики Казахстан. (Одобрена распоряжением Президента Республики Казахстан 23 мая 1996 г. N2995.) // Казахстанская правда. 1996. 29 мая.

5. ҚР Президентінің «Хабар» Агенттігіне берген сұхбаты: «Ұлытау төріндегі ой толғау» (24 тамыз 2014 жыл)//pravo.zakon.kz/4648972-intervju-... 34 көшірме / Интервью Президента РК Агентству «Хабар»: «Размышления у подножия Улытау» (24 августа 2014 года) //pravo.zakon.kz/4648972-intervju-... копия 34

6. Қазақстан формуласының мәнінде - Мәңгілік Ел? //altyn-orda.kz/v-chemznachenie-... көшірме. / В чем значение формулы Казахстан - Мәңгілік Ел? //altyn-orda.kz/v-chemznachenie-... копия.

7. «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясы // ...nform.kz/rus/article/2627527 1 көшірме. / Национальная идея «Мәңгілік Ел» // ...nform.kz/rus/article/2627527 копия1.

8. Елбасының «Ұлы Даланың жеті қыры» мақаласы.../ akorda.kz>...events/statya...sem-granei-velikoi-stepi (21 қараша 2018)./ Статъя Главы государства «Семь граней Великой степи».../akorda.kz>...events/statya...sem-granei-velikoi-stepi (21 ноября 2018).

9. Мемлекетбасшысының "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру" мақаласы (12 сәуір, 2017 ж.)/akorda.kz>...news...vzglyad-v...modernizaciya...soznaniya/ Статъя Главы государства "Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания" (12 апреля, 2017 г.)/akorda.kz>...news...vzglyad-v...modernizaciya...soznaniya.

10. Қазақстанның ұлт бірлігі доктринасы./online.zakon.kz>Document/.../Доктрина национального единства Казахстана./ online.zakon.kz>Document/...

11. Нысанбаев А., Кадыржанов Р. Қазақстанның ұлттық идеясы: азаматтық немесе этникалық па? <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1166999820>. / Нысанбаев А., Кадыржанов Р. Национальная идея Казахстана: гражданская или этническая? <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1166999820>.

12. Kazakhstan Today- Алматы. 13 қараша. 2009 ж.

13. Қазақстан Республикасы экономикасының бәсекеге қабілеттілігі мен экспорттық мүмкіндіктерін сапалыжасаңа деңгейіне қол жеткізудің 2008-2015 жылдарға арналған тұжырымдамасы» /adilet.zan.kz>rus/docs/P070001332. /Концепции достижения качественнонового уровня конкурентоспособности экспортных возможностей экономики Республики Казахстана 2008-2015 годы»/ adilet.zan.kz>rus/docs/P070001332.

14. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде сөйлеген сөзі, мамыр2006 ж. / Выступление Первого Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева в Евразийском Национальном Университете имени Л.Н. Гумилева, май 2006 г.

15. Бабосов Е. Ұлттың мәдени коды: мәні мен ерекшеліктері/cyberleninka.ru>Грнти»n/kulturnyy-kod-natsii... /Бабосов Е. Культурный код нации: сущность и особенности/cyberleninka.ru>Грнти»n/kulturnyy-kod-natsii...

16. Білім: жасырын қазына. ЮНЕСКО ұсынған ХХІ ғасырға арналған білім беру жөніндегі халықаралық Комиссияның баяндамасы. - Париж, ЮНЕСКО, 1997. / Образование: сокрытое сокровище. Доклад международной Комиссии по образованию для ХХІ в., представленный ЮНЕСКО. - Париж, ЮНЕСКО, 1997.

17. Лапенко М.В. Қазақстандық қоғамның идеялық бірігуі [http://www. contur.kz /node/161](http://www.contur.kz/node/161). / Идейная консолидация казахстанского общества <http://www. contur.kz/node/161>.

18. «Интеллектуалды ұлт - 2020» президенттік жобасы/«Kazakhstan Today» АА (www.kt.kz) Президентский проект «Интеллектуальная нация-2020»/ ИА «Kazakhstan Today»

References:

1. Praliev S.J., Naribaev K.N., K.K. Jampeisova, S.T. İmanbaeva, Han N.N., Moldabekov J.J., M.K. Koigeldiev, G.V.Kan, Kalieva S.İ. және t.b. Qazaqstannyñ joǵary oqu oryndarynda «Mäñgılık El» ülttyq ideiasyn iske asyru tūjyrymdamasy. Almaty: «Ülaǵat» Abai atyndaǵy QazÜPU, 2015.- 54b / Konsepsia realizasii nasionälnoi idei «Mäñgılık El» v vuzah Kazahstana. – Almaty: «Ülaǵat» KazNPU im.Abaia, 2015.- 54s.

2. Praliev S.J., Kasymbekov M.B., Jampeisova K.K. және t.b. Mäñgılıq El.Oqulyq - Almaty: Ülaǵat, 2015 j. – 336 b. / Mäñgılıq El. Uchebnik – Almaty: Ülaǵat, 2015 g. – 336 s.

3.«Qazaqstan-2050»Strategiasy». Qalyptasqan memlekettiñ jaña saiasi baǵyty - jeltoqsan, 2012 j. /«Strategia «Kazahstan-2050». Novyi politicheski kurs sostoiavşegosä gosudarstva - dekäbr, 2012 g.

4. Qazaqstan Respublikasynyñ memlekettik biregeiligin qalyptastyru tūjyrymdamasy. (Qazaqstan Respublikasy Prezidentiniñ 1996 jylǵy 23 мамыrdaǵy N 2995 ökimimenmaqıldanǵan.) // Kazahstanskaia pravda. 1996.29 мамыr. / Konsepsia formirovania gosudarstvennoi identichnosti Respubliki Kazahstan. (Odobrena rasporäjeniem Prezidenta Respubliki Kazahstan 23 maia 1996 g. N2995.) // Kazahstanskaia pravda. 1996. 29 maia.

5. QR Prezidentiniñ«Habar»Agenttiginebergensühbaty: «Ülytautörindegi oi tolǵau» (24 tamyz 2014 jyl)//pravo.zakon.kz/4648972-intervju-... 34 köşirme / İntervü Prezidenta RK Agentstvu «Habar»: «Razmyslenia u podnojia Ulytau» (24 avgusta 2014 goda) //pravo.zakon.kz/4648972-intervju-... kopia 34

6. Qazaqstan formulasynyñ mäninede - Mäñgılıq El»?//altyn-orda.kz/v-chemznachenie-... köşirme. / V chem znachenie formuly Kazahstan - Mäñgılıq El»?//altyn-orda.kz/v-chemznachenie-... kopia.

7. «Mäñgılık El» ülttyq ideiasy// ...nform.kz/rus/article/2627527 1 köşirme. / Nasionälnaia ideia «Mäñgılık El» // ...nform.kz/rus/article/2627527 kopia1.

8. Elbasynyñ «Üly Dalanyñ jeti qyry» maqalasy.../ akorda.kz>...events/statya...sem-granei-velikoi-stepi (21 qaraşa 2018)./ Stätä Glavy gosudarstva «Sem granei Velikoi stepi».../akorda.kz>...events/statya...sem-granei-velikoi-stepi (21 noiabrä 2018).

9. Memleket bassysynyñ "Bolaşaqqa baǵdar: ruhani jañǵyru"maqalasy (12 säuir, 2017 j.) /akorda.kz>...news...vzglyad-v...modernizaciya...soznaniya / Statya Glavy gosudarstva "Vzgrad v

budusee: modernizatsia obshchestvennogo soznania" (12 aprelä, 2017 g.)/ akorda.kz>...news...vzglyad-v...modernizatsiya...soznaniya.

10. *Qazaqstannyñ ült birligi doktrinası./online.zakon.kz>Document/.../Doktrina nasionälnoġo edinstva Kazahstana. / online.zakon.kz>Document/...*

11. *Nysanbaev A., Kadyrjanov R. Qazaqstannyñ ülttyq ideiasy: azamattyq nemese etnikalyq pa? http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1166999820. /Nysanbaev A., Kadyrjanov R. Nasionälnaia ideia Kazahstana: grajdanskaia ili etnicheskaia? http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1166999820.*

12. *Kazakhstan Today- Almaty. 13 qaraşa. 2009 j.*

13. *Qazaqstan Respublikasy ekonomikasynyñ bäskege qabilettılıġı men eksporttyq mümkindikterin sapalyjaña deñgeiine qol jetkizudiñ 2008-2015 jyldarġa arnalġan tüjyrymdamasy» /adilet.zan.kz>rus/docs/P070001332. /Konsepsii dostijenia kachestvennonovogo urovnä konkurentosposobnosti eksportnyh vozmojnosteı ekonomiki Respubliki Kazahstana 2008-2015 gody»/ adilet.zan.kz>rus/docs/P070001332.*

14. *Qazaqstan Respublikasynyñ Tüñġyş Prezidenti N.Ä.Nazarbaevtyñ L.N. Gumilev atyndaġy Eurazia ülttyq universitetunde söilegen sözi, мамыр2006 j. / Vystuplenie Pervogo Prezidenta Respubliki Kazahstan N.A. Nazarbaeva v Evraziskom Nasionälnoġo Universitete imeni L.N. Gumileva, mai 2006 g.*

15. *Babosov E. Ülttyñ mädeni kody: mäni men erekşelikteri/cyberleninka.ru> Grnti»n / kulturnyy-kod-natsii... /Babosov E. Kùlturnyi kod nasii: suşnöst i osobenosti/cyberleninka.ru>Grnti»n/kulturnyy-kod-natsii...*

16. *Bilim: jasyryn qazyna. ÜNESKO üsynġan XXI ġasyrġa arnalġan bilim beru jönindeġi halyqaralyq Komisiannyñ baiandamasy. - Parij, ÜNESKO, 1997. / Obrazovanie: sokrytoe sokrovişe. Doklad mejdunarodnoi Komisii po obrazovanıu dlä XXI v., predstavlennyi ÜNESKO.- Parij, ÜNESKO, 1997.*

17. *Lapenko M.V. Qazaqstandyq qoġamnyñ ideialyq bırıġı http://www. contur.kz /node/161. / İdeinaia konsolidatsia kazahstanskogo obshstva http://www. contur.kz/node/161.*

18. *«İntelektualdy ült - 2020» prezidenttik jobasy/«Kazakhstan Today» AA (www.kt.kz) Prezidentski proekt «İntelektuälnaia nasia - 2020»/ İA «Kazakhstan Today»*

UDC 378.147

IRSTI 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2021-1.1728-5496.02>

Sh.Zh.Kolumbayeva¹, S.A. Feyzuldayeva², Zh.E.Zhumash¹

¹*Kazakh national pedagogical university named after Abai
Almaty, Kazakhstan*

²*Zhetysu university named after I. Zhansugurov,
Taldykorgan, Kazakhstan*

METHODOLOGY PRIMARY SCHOOL TEACHER'S TRAINING THROUGH THE IMPLEMENTATION OF INTERDISCIPLINARY CONTINUITY OF THE UNIVERSITY

Abstract

In the content of the article we can see that the authors conducted an analysis of educational programs in order to develop modern methods for evaluating students' knowledge based on general education, general professional and special disciplines, the development and practical application of teaching methods based on the continuity of programs. The development of educational programs related to integration is based on interdisciplinary continuity. It is formulated that the values of